

## บทที่ 3

### วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงบรรยาย (Descriptive research) เพื่อศึกษาบทบาทและภาระของญาติผู้ดูแลผู้ป่วยจิตเภท ที่ได้รับการรักษาเป็นผู้ป่วยนอกในโรงพยาบาลจิตเวช นครพนม มีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

#### 3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นญาติผู้ดูแลผู้ป่วยจิตเภทที่บ้านที่เข้ารับการรักษาในแผนกผู้ป่วยนอก โรงพยาบาลจิตเวชนครพนม จังหวัดนครพนม ซึ่งผู้ป่วยจิตเภทนั้นเป็นผู้ที่แพทย์ให้การวินิจฉัยว่าเป็นโรคจิตเภท มีญาติผู้ดูแลที่บ้าน (Primary caregiver) และอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม

การเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากรดังกล่าว เป็นการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นญาติผู้ดูแลผู้ป่วยที่บ้าน (Primary caregiver) ของผู้ป่วยจิตเภท โดยกำหนดคุณสมบัติของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. เป็นบุคคลที่อยู่ในครัวเรือนเดียวกันกับผู้ป่วยและมีอายุตั้งแต่ 20 ปี ขึ้นไป
2. เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่หลักในการดูแลผู้ป่วยที่บ้าน
3. มีระยะเวลาในการดูแลผู้ป่วยตั้งแต่ 1 เดือนขึ้นไป
4. ไม่มีปัญหาในการสื่อสาร อยู่ในสภาพที่สามารถให้ข้อมูลและตอบคำถามได้

#### 3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้เป็นแบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 3 ส่วนดังนี้

ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์เป็นแนวคำถามเกี่ยวกับข้อมูลส่วนบุคคลของญาติผู้ดูแล และผู้ป่วยจิตเภท ประกอบด้วยข้อมูลที่เกี่ยวกับ เพศ อายุ การศึกษา สถานภาพสมรส อาชีพ รายได้ ความสัมพันธ์กับผู้ป่วย ภาวะสุขภาพ ระยะเวลาในการดูแลผู้ป่วยจิตเภท จำนวนครั้งที่ผู้ป่วยได้รับการรักษาและระยะเวลาในการเจ็บป่วยของผู้ป่วย

**ส่วนที่ 2** แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับบทบาทของญาติผู้ดูแลผู้ป่วยจิตเภทที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการทบทวนวรรณกรรม โดยมีรายละเอียดข้อคำถาม เกี่ยวกับบทบาทการดูแลที่จำเป็นโดยทั่วไป บทบาทการดูแลที่จำเป็นตามระยะพัฒนาการ และบทบาทการดูแลเมื่อมีปัญหาทางด้านสุขภาพ

**ส่วนที่ 3** แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับภาระของญาติผู้ดูแลผู้ป่วยจิตเภทที่ผู้วิจัยดัดแปลงจากแบบสัมภาษณ์ ภาระครอบครัวผู้ป่วยจิตเวชของ Pai และKapur (1981) โดยลักษณะข้อคำถามจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ 1. ข้อคำถามเกี่ยวกับภาระในเชิงรูปธรรม ได้แก่ ความยุ่งยากในด้านเศรษฐกิจ งานประจำ กิจกรรมการพักผ่อน ปัญหาทางด้านสุขภาพกาย จิตใจ และปัญหาด้านปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น เป็นต้น 2. ข้อคำถามเกี่ยวกับภาระในเชิงนามธรรม ได้แก่ ความรู้สึกความตึงเครียดทางอารมณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการแสดงบทบาทของญาติผู้ดูแลผู้ป่วยจิตเภท

### 3.3 การหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การหาความตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือ (Content validity)

ผู้วิจัยนำเครื่องมือที่สร้างขึ้นทั้งหมดไปหาความตรงตามเนื้อหา โดยให้ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 5 ท่านตรวจสอบความถูกต้องและความเหมาะสมของเนื้อหา ประกอบด้วย  
 พยาบาลคลินิก 2 ท่าน  
 อาจารย์พยาบาลผู้เชี่ยวชาญทฤษฎีบทบาทและทฤษฎีการดูแลตนเอง 1 ท่าน  
 พยาบาลจิตเวชชุมชน 2 ท่าน

หลังจากที่ผู้ทรงคุณวุฒิได้ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหาของเครื่องมือแล้ว ผู้วิจัยได้ดำเนินการแก้ไข ปรับปรุงด้านภาษาและเนื้อหา เพื่อให้มีความเหมาะสมทางด้านภาษา ความชัดเจน และความครอบคลุมด้านเนื้อหาตามข้อเสนอแนะที่ได้รับจากผู้ทรงคุณวุฒิ

หลังจากนั้นผู้วิจัยนำแบบสัมภาษณ์ทั้งหมด ไปทดลองใช้กับญาติผู้ป่วยจิตเภทที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับกลุ่มตัวอย่างที่จะทำการศึกษา จำนวน 3 ราย ที่อาศัยอยู่ในเขตเทศบาลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครพนม เพื่อให้เกิดความเข้าใจในข้อคำถามระหว่างผู้สัมภาษณ์และกลุ่มตัวอย่าง ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นก่อนที่จะนำไปใช้จริง

### 3.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกต ซึ่งมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ขออนุญาตและแนะนำตัวจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่นถึงผู้อำนวยการโรงพยาบาลจิตเวชนครพนม เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล
2. ติดต่อกับพยาบาล เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในงานจิตเวชชุมชน โรงพยาบาลจิตเวชนครพนม จังหวัดนครพนม เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งค้นหากลุ่มตัวอย่างที่มีคุณสมบัติตามที่ผู้วิจัยได้กำหนดคุณสมบัติไว้
3. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการติดตามเยี่ยมบ้านของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อทำการรวบรวมข้อมูลแบบสัมภาษณ์เชิงลึกร่วมกับการสังเกต และเพื่อให้การรวบรวมข้อมูลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพได้ข้อมูลครบถ้วนและเป็นจริงมากที่สุด ผู้วิจัยจึงใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกในแต่ละรายตั้งแต่ 2 ครั้งขึ้นไป จนกว่าจะได้ข้อมูลครบถ้วนตามความต้องการ โดยเว้นระยะห่างในการสัมภาษณ์ แต่ละครั้ง 3 - 4 วัน

การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

มีวัตถุประสงค์เพื่อสอบถามความหมายโดยละเอียดเกี่ยวกับบทบาทและภาระของญาติผู้ดูแลผู้ป่วยจิตเภท เพื่อนำเอาแนวความคิดที่สำคัญของผู้ถูกสัมภาษณ์แต่ละคนมารวมกันและนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนการช่วยเหลือผู้ป่วยและญาติผู้ดูแลต่อไป ซึ่งมีขั้นตอนการสัมภาษณ์ดังนี้

#### ก. การเตรียมการสัมภาษณ์

- 1) คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ไปสัมภาษณ์ คือ ญาติผู้ดูแลผู้ป่วยจิตเภทตามคุณสมบัติที่กำหนดไว้
- 2) เตรียมรายชื่อ ที่อยู่ ลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่จะไปสัมภาษณ์
- 3) วางแผนการสัมภาษณ์ โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้า กำหนดเวลาในการสัมภาษณ์ พร้อมทั้งฝึกทักษะการสัมภาษณ์ โดยนำแนวคำถามที่สร้างขึ้นไปทดลองใช้สัมภาษณ์ญาติผู้ดูแลจำนวน 3 คน ร่วมกับการบันทึกแถบเสียง จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ และค้นหาปัญหาอุปสรรคในการสัมภาษณ์ เพื่อหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงวิธีการสัมภาษณ์
- 4) เตรียมอุปกรณ์ในการจดบันทึกและการบันทึกเสียง

5) ติดต่อกับผู้ถูกสัมภาษณ์โดยนัดหมายเวลาไว้ล่วงหน้า

ข. ขั้นเริ่มการสัมภาษณ์

1) แนะนำตนเองต่อผู้ถูกสัมภาษณ์

2) สร้างบรรยากาศให้รู้สึกเป็นกันเอง โดยการทักทายสนทนาด้วย

อริยาไคยอันดี

3) บอกวัตถุประสงค์ในการมาสัมภาษณ์ พร้อมทั้งให้คำรับรองว่าจะเก็บข้อมูลไว้เป็นความลับ

4) ขออนุญาตและแจ้งให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบว่า จะใช้การจดบันทึกร่วมกับการบันทึกเสียง รวมทั้งแจ้งสิทธิของญาติผู้ดูแลในการตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัย ตลอดจนญาติผู้ดูแลสามารถขอหยุดการสัมภาษณ์ได้ตามความประสงค์ เมื่อญาติผู้ดูแลแสดงความยินยอมเข้าร่วมการวิจัย จึงเริ่มการศึกษา

5) พุดคุ้ยซักถามในเรื่องทั่วไปก่อนที่จะเริ่มสัมภาษณ์ตามแบบสัมภาษณ์

ค. ขั้นสัมภาษณ์

1) ใช้คำถามที่เตรียมไว้ล่วงหน้า เป็นแนวทางในการสัมภาษณ์

2) ตั้งใจฟังและติดตามคำตอบจากผู้ถูกสัมภาษณ์

3) ใช้คำถามให้เหมาะสมกับจังหวะของผู้ตอบ

4) ใช้ภาษาพื้นบ้านเพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เข้าใจตรงกัน

5) ให้ความใส่ใจในคำตอบ และสังเกตกิริยาท่าทางของผู้ถูกสัมภาษณ์

อย่างสม่ำเสมอและพยายามสร้างบรรยากาศของการสัมภาษณ์โดยให้ผู้ถูกสัมภาษณ์รู้สึกว่าเป็นการสนทนาพูดคุยกัน หัวข้อที่ใช้ในการสัมภาษณ์อาจไม่เรียงลำดับตามแบบสัมภาษณ์ การเน้นรายละเอียดในแต่ละหัวข้ออาจจะแตกต่างกันตามแต่ประสบการณ์ของผู้ถูกสัมภาษณ์ เวลาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ประมาณ 45 - 60 นาที ต่อ 1 ครั้ง

6) เมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์ครั้งที่ 1 ผู้วิจัยเตรียมการสัมภาษณ์ครั้งที่ 2 โดยการถอดความจากแถบบันทึกเสียง ส้ารวจข้อมูลและวิเคราะห์ในส่วนที่สัมภาษณ์มาเพื่อเตรียมการสัมภาษณ์ครั้งที่ 2

7) เมื่อเริ่มการสัมภาษณ์ครั้งที่ 2, 3 หรือ 4 ผู้วิจัยทบทวนและตรวจสอบข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ตั้งแต่ครั้งที่ 1 เป็นต้นมา ในบางหัวข้อที่ยังเข้าใจไม่ตรงกันกับญาติผู้ดูแล โดยการถามซ้ำและยืนยันตรวจสอบความเข้าใจที่ตรงกัน จากนั้นจึงเริ่มสัมภาษณ์ต่อจนกระทั่งญาติผู้ดูแลได้รับการถามคำถามครบถ้วน

8) ตรวจสอบให้ญาติผู้ดูแลทุกรายได้รับการถามเช่นเดียวกัน และจำนวน  
ข้อคำถามครบถ้วน

ง. ขั้นตอนที่หกและสิ้นสุดการสัมภาษณ์

1. จัดบันทึกข้อมูลตามความเป็นจริง ในส่วนที่สังเกตได้ทั้งกิริยาอาการ  
ของผู้ถูกสัมภาษณ์ และสิ่งแวดล้อมเฉพาะใจความสำคัญเท่านั้น ส่วนใหญ่ข้อมูลจากการ  
สัมภาษณ์จะถูกบันทึกลงแบบ

2. ทำบันทึกการสัมภาษณ์จากข้อมูลที่ได้ทั้งจากการจัดบันทึก และจาก  
การบันทึกเสียง หลังจากการสัมภาษณ์เสร็จสิ้นในแต่ละคน

3. รวบรวมข้อมูลและเอกสารต่างๆ ที่ได้จากการสัมภาษณ์แนบไว้กับสมุด  
บันทึกการสัมภาษณ์

อุปกรณ์ใช้ประกอบการสัมภาษณ์

1. เครื่องบันทึกเสียง
2. ม้วนเทปเปล่า
3. สมุดจัดบันทึก
4. ปากกา

4. เมื่อเก็บรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ได้ครบถ้วนตามต้องการแล้ว ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความ  
ครบถ้วนของข้อมูลที่ได้ก่อนที่จะนำไปวิเคราะห์ข้อมูล

### 3.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกต ผู้วิจัยนำมาจำแนกและจัดกลุ่ม  
ประเภทข้อมูล โดยยึดหลักตามคำถามการวิจัย และผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มา  
วิเคราะห์ ดังนี้

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่าง วิเคราะห์โดยการแจกแจงความถี่
2. ข้อมูล บทบาทและภาระของญาติผู้ดูแลผู้ป่วยจิตเภท ผู้วิจัยวิเคราะห์ด้วยวิธีการ  
วิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ ดังนี้

2.1 วิเคราะห์ข้อความหรือประโยคจากข้อมูลการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่าง เกี่ยวกับ  
กับบทบาทและภาระของญาติผู้ดูแล จากการดูแลผู้ป่วยจิตเภทที่บ้าน และการจัดหมวดหมู่ของ  
ข้อความหรือประโยคตามลักษณะข้อความที่ปรากฏ (Manifest content) โดยการบรรยาย  
พร้อมทั้งยกตัวอย่างคำพูดของกลุ่มตัวอย่างประกอบ และสรุปในตารางแจกแจงความถี่

2.2 จัดหมวดหมู่ของข้อความตามความหมายที่ซ่อนอยู่ (Latent content) ที่แสดงถึงความรู้สึกเป็นภาระ ยุ่งยากใจ หนักใจ ความวิตกกังวลหรือความตึงเครียดทางอารมณ์ต่าง ๆ พร้อมทั้งยกตัวอย่างคำพูดของกลุ่มตัวอย่างประกอบ จากนั้นสรุปโดยตารางแจกแจงความถี่

### 3.6 ความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่น

ความเที่ยงตรงและความเชื่อมั่นของการวิจัย เป็นที่เชื่อกันว่าสามารถบ่งบอกถึงคุณภาพหรือความน่าเชื่อถือของงานวิจัยได้ สำหรับงานวิจัยที่ศึกษาถึงการแสดงบทบาท และความรู้สึกนึกคิดของบุคคล สิ่งสำคัญที่จะทำให้งานวิจัยเป็นที่น่าเชื่อถือ คือ ความเป็นจริงของการแสดงบทบาท และความรู้สึกนึกคิดที่ได้จากกลุ่มตัวอย่าง ตลอดจนความสมบูรณ์ครบถ้วนของข้อมูลซึ่งปัจจัยที่สนับสนุน ได้แก่ ความพร้อมและทักษะของกลุ่มตัวอย่าง ความสามารถของผู้เก็บรวบรวมข้อมูล รวมทั้งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยควบคุมโดย

1. การวางแผนในการเก็บรวบรวมข้อมูล ในการวิจัยนี้ เพื่อป้องกันความคลาดเคลื่อนของข้อมูลที่อาจเกิดขณะสัมภาษณ์ คือ

1.1 ผู้วิจัยฝึกทักษะการสัมภาษณ์ เพื่อให้ได้ข้อมูลโดยไม่ถูกชักนำจากความคิดเห็นของผู้วิจัย และพยายามนำเทคนิคการสนทนาต่าง ๆ มาใช้ในการสัมภาษณ์ ทำให้กลุ่มตัวอย่างเปิดเผยข้อมูลได้มากขึ้น

1.2 สร้างแนวทางการสัมภาษณ์ที่มีข้อคำถามครอบคลุม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ตอบคำถามการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3 การสำรวจครอบครัวของกลุ่มตัวอย่าง เพื่อกำหนดช่วงเวลาในการสัมภาษณ์ที่เหมาะสม

2. คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง โดยเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการดูแลผู้ป่วยจิตเภทที่บ้านโดยตรง ตลอดจนเป็นผู้ใหญ่ที่มีวุฒิภาวะ ความสมบูรณ์ในการทำหน้าที่ของอวัยวะรับสัมผัส ระดับการรู้สติ และการใช้ภาษาในการสื่อความหมาย

3. ใช้เครื่องบันทึกแถบเสียง เพื่อช่วยในการเก็บรวบรวมข้อมูล และป้องกันความคลาดเคลื่อนของข้อมูล

4. ใช้คำถามรองที่มีความหมายคล้ายคลึงกับคำถามหลัก ให้เหมาะสมในแต่ละตัวอย่าง

5. ใช้ทักษะในการสร้างสัมพันธภาพ เพื่อให้กลุ่มตัวอย่างสามารถแสดงความคิดเห็น และให้ข้อมูลตามความเป็นจริงอย่างครอบคลุม

6. ขณะสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้หลักการสังเกตร่วมด้วยในการสังเกตการทำทาง และ บันทึกพฤติกรรมที่พบนั้น เพื่อช่วยในการทำความเข้าใจกับข้อความที่กลุ่มตัวอย่างกล่าวถึง รวมทั้งใช้เทคนิคการสนทนาต่าง ๆ เช่น เทคนิคการสะท้อนกลับ การพูดทวนหรือเทคนิคการถามย้ำ เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลให้เป็นที่เข้าใจตรงกัน ระหว่างผู้วิจัยและกลุ่มตัวอย่าง

7. ตรวจสอบการวิเคราะห์ข้อมูลโดยมีผู้วิเคราะห์ร่วม